

УДК 373.2.064.1:17.022.1

ВЗАЄМОДІЯ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ З РОДИНАМИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Канарова О.В., к. пед. н.,
старший викладач кафедри соціальної роботи,
соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

У статті окреслено низку підходів до формування ціннісних орієнтацій дітей старшого дошкільного віку на сучасному етапі. Одним із найважливіших завдань освітніх закладів в умовах національного відродження України постає виховання духовно багатой, гармонійної та національно свідомої особистості. Представлено структурну характеристику ціннісної орієнтації, визначено визначальний вплив взаємодії сім'ї з дошкільним навчальним закладом у вихованні системи цінностей підростаючого покоління.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, цінність, ціннісно-орієнтовані принципи, сім'я, духовно-моральне виховання, дитина дошкільного віку.

В статті обозначен ряд подходов к формированию ценностных ориентаций у детей старшего дошкольного возраста на современном этапе. Одной из важнейших задач образовательных учреждений в условиях национального возрождения Украины является воспитание духовно богатой, гармоничной и национально сознательной личности. Представлена структурная характеристика ценностных ориентаций, определено значительное влияние взаимодействия семьи с дошкольным учебным заведением в воспитании системы ценностей подрастающего поколения.

Ключевые слова: ценностные ориентации, ценность, ценностно-ориентированные принципы, семья, духовно-нравственное воспитание, ребенок дошкольного возраста.

Kanarova O.V. INTERACTION OF TEACHERS OF PRE-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS WITH FAMILIES AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS IN PRE-SCHOOL CHILDREN

The article outlines a number of approaches to the formation of value orientations in children of senior preschool age at the present stage. One of the most important tasks of educational institutions in the conditions of the national revival of Ukraine is the education of a spiritually rich, harmonious and nationally conscious personality. The structural characteristic of value orientations is presented, the significant influence of family interaction with a pre-school educational institution in the education of the value system of the younger generation is determined.

Key words: value orientations, value, value-oriented principles, family, spiritual and moral upbringing, preschool child.

Постановка проблеми. Світовий історичний досвід свідчить про те, що економічні досягнення держави і матеріальний добробут громадян, самі по собі, не гарантують духовний та моральний розвиток суспільства. Саме на основі міцного духовно-морального фундаменту складається стійкий менталітет нації, що забезпечує її історичну життєздатність. Нація, яка втратила свою духовно-моральну, національно-культурну ідентичність, виявляється беззахисною перед викликами історії.

Дане питання знайшло своє відображення у «Концепції дошкільного формування в Україні» та «Концепції безперервної системи національного виховання», в яких формування особистості дошкільників представлено як цілісний процес, який здійснюється на основі духовно-моральних

і соціокультурних цінностей. Ціннісними орієнтаціями у дошкільній освіті виступають: розвиток ціннісно-сміслової сфери особистості на основі загальнолюдських принципів моральності і гуманізму; прийняття і поваги цінностей сім'ї та суспільства; орієнтація у моральному змісті і значенні як власних вчинків, так і вчинків оточуючих людей; розвиток етичних почуттів як регуляторів моральної поведінки; формування почуття прекрасного і естетичних почуттів завдяки знайомству зі світовою і вітчизняною культурою і т.д.

Отже, у даний час актуалізується значення формування духовно-моральних і художньо-естетичних цінностей підростаючого покоління, які відповідають соціальним запитам суспільства, є стимулом для реалізації наступності у вихованні ціннісних

установок на рівні дошкільної та шкільної освіти.

Аналіз поняття «ціннісна орієнтація» показав, що воно розкриває особливості світогляду підлітка або дорослої людини, а не дитини дошкільного віку – періоду становлення і розвитку цінностей у процесі духовно-морального формування. Як показують дослідження, найважливішу роль у духовно-моральному розвитку дітей відіграє спілкування з дорослими: батьки, вихователі, їх моральні підвалини і ціннісні основи світогляду.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Науковий інтерес до процесів передачі ціннісних орієнтацій підростаючому поколінню простежується від самих ранніх етапів розвитку суспільства до наших днів, і кожна історична епоха характеризується специфічною ієрархією цінностей. Особливий інтерес викликають праці видатних учених та їх концепції: культурно-історична концепція Л.С. Виготського і його послідовників; теорії розвитку особистості у діяльності (Л.І. Божович, Л.С. Виготський, А.В. Запорожець, Д.Б. Ельконін, А.Н. Леонтьєв, В.В. Рубцов та ін.); теорії особистісного розвитку дітей дошкільного віку (Р.С. Буре, Л.А. Венгер, Н.Ф. Виноградова, Н.А. Горлова, Т.Н. Доронова, О.Л. Князева, С.А. Козлова, Н.А. Короткова, Т.А. Маркова, Н.Я. Михайленко, М.Ю. Новицька, С.Г. Якобсон та ін.); теоретичні основи формування ціннісних орієнтацій (П.П. Блонський, К.Н. Вентцель, С.І. Гессен, П.Ф. Каптерев, Т.Є. Коннікова, І.С. Мар'єнко, М.М. Рубінштейн, С.Т. Шацький); теорії формування моральних цінностей у дошкільному віці (Ш. Амонашвілі, Е.А. Князєв, Є.О. Кудрявцева, В.О. Сухомлинський та ін.).

У даний час ця проблема отримала подальший розвиток у роботах М.В. Богуславського, Б.С. Гершунського, Б.Т. Лихачова, Н.Д. Никандровича, З.І. Равкіна, В.А. Сластьоніна та інших учених. Дослідники прийшли до висновку, що ціннісні орієнтації особистості є центральною і домінуючою її складовою, а їх формування являє собою тривалий і суперечливий процес, який специфічний для будь-якого етапу вікового розвитку індивіда.

У меншій мірі досліджені умови і шляхи формування ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку. Розкрито проблему формування ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку на основі історико-еколого-краєзнавчого змісту (Т.А. Казімірського); розвитку морально-етичних якостей у старших дошкільників у колективних взаєминах, у дитячих видах діяльності (Є.О. Кудрявцева); розкрита тема формування ціннісних

орієнтацій у дітей дошкільного віку у міжособистісній взаємодії дорослого з дитиною (Н.Б. Полковникова); умови формування ціннісних уявлень у дітей дошкільного віку (А.В. Кирьякова).

Постановка завдання. Мета статті – висвітлення та аналіз ціннісно-орієнтованої взаємодії педагогів дитячого садка і сім'ї для формування ціннісних орієнтацій у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дошкільному віці формування ціннісних орієнтацій здійснюється завдяки цілеспрямованим виховним впливам дорослих (батьків, педагогів).

Цінність – це базове уявлення про те, що певні цілі, ідеї, форми поведінки або інститути є індивідуальними або соціально переважають за інші цілі, ідеї, форми поведінки. Цінності, які несуть у собі національні уявлення індивіда про те, що є правильним, позитивним або бажаним, вони – усвідомлений або інтуїтивний моральний вибір того, що для людини є важливим і значущим [2, с. 15].

Ціннісні орієнтації – відносно стійка система цінностей, що виражається у здатності суб'єкта до цілісного переживання, усвідомлення явища або предмета й здійснення вибіркової оцінної ситуації [6, с. 219].

Структурна характеристика ціннісної орієнтації представлена єдністю її компонентів: емоційний компонент, що характеризує суб'єктивне, особистісне відношення до предмета оцінювання в оточуючій природній та соціальній дійсності та має прояв через ступінь емоційної насиченості в оцінних судженнях, знаннях; когнітивний, (пізнавальний) компонент, що характеризує змістову наповненість, насиченість системи ціннісних орієнтирів дитини та складається з оцінних суджень, знань про оточуючу дійсність та самого себе; діяльнісний (поведінковий) компонент, що характеризує ступінь включеності оцінних суджень у реальній життєдіяльності дитини та аналізується по ступеню сформованості регулятивних механізмів поведінки дитини у різних специфічно дитячих видах діяльності [5].

Сім'я – унікальний соціальний інститут, в якому починається формування ціннісних орієнтацій і закладка фундаменту розвитку особистості. Вплив сім'ї на особистість є не просто важливим, а необхідним, глибоко специфічним, дієвим компонентом формування дітей. У дошкільні роки дитина повністю ототожнює себе з родиною, відкриваючи і власне «Я», сприймає навколишній світ і інших людей переважно через призму суджень, оцінок, вчинків батьків і,

природно, їх ціннісних установок. Завдяки цьому у сім'ї здійснюється спадкоємність поколінь, соціалізація дітей, закладаються моральні основи та ціннісні орієнтації.

Реальне існування тієї чи іншої ціннісної орієнтації у ціннісно-смысловій сфері особистості дитини можливо лише за умови єдності трьох її структурних компонентів – емоційного («значуща» цінність), когнітивного («знана» цінність) і регулятивного («дієва» цінність) [3].

Педагогічний аспект взаємодії батьків вихованців і педагогів щодо формування духовно-моральних якостей особистості розглянуто в роботах Ш. Амонашвілі, Б.Т. Лихачова, Т.А. Маркової А.С. Макаренка, С.Т. Шацького, Н.Є. Щуркової, де відображена необхідність визнання суб'єктного досвіду дитини і батька як основи особистісного зростання і розвитку дитини, визнання індивідуальності, самобутності дитини, яка виступає як цінність освіти.

У дослідженнях Є.В. Бондаревської, С.В. Кульневич, В.А. Петровського, І.С. Якиманської підходи і система цінностей особистості розглядається у цілісному освітньому процесі, в якому взаємодія сім'ї та освітнього закладу є середовищем, особливим простором для розвитку особистості вихованця.

У дошкільній педагогіці утвердилося положення про необхідність тісної взаємодії педагогів освітнього закладу з сім'ями вихованців, яке є необхідною умовою для забезпечення формування дитини і розвитку її особистості (Т.В. Антонова, А.В. Березина, Т.А. Даніліна, Т.М. Доронова, Є.С. Євдокимова, С.А. Козлова, Т.А. Куликова, В.Г. Маралів, Л.В. Свірська і ін.).

Є.В. Соколовим виділяються найважливіші функції ціннісних орієнтацій: експресивна, сприяє самоутвердженню та самовіддачі індивіда. Людина намагається прийняти цінності передавати іншим, досягати визнання, успіху; адаптивна, що виражає здатність особистості задовольняти свої основні потреби методами і засобами тих цінностей, якими володіє дане суспільство; захист особистості – ціннісні орієнтації виступають «фільтрами», пропускаючи тільки ту інформацію, яка не вимагає істотної перебудови всієї системи особистості; пізнавальна, спрямована на об'єкти та пошук інформації, необхідної для підтримки внутрішньої цілісності особистості; координація внутрішнього психічного життя, гармонізація психічних процесів, узгодження їх у часі та приєднання до умов діяльності [4, с. 51].

Формування цінностей може відбуватися як на рівні простого копіювання своїх батьків, їх поглядів і світогляду, так і створення власної картини світу у процесі його пізнання.

Але саме від активності батьків у вихованні залежить формування власної системи цінностей дитини, педагоги повинні зважати на думку і установку членів сім'ї.

У роботі Є.О. Кудрявцевої «Методична підтримка педагогів дитячого садка у розвитку конструктивної взаємодії з батьками», досліджені технології співпраці педагогів з батьками вихованців і зазначено, що 85% педагогів дошкільних освітніх установ відчують труднощі в організації традиційних і в опануванні інноваційними формами взаємодії з сім'ями і відчувають потребу у нових методиках і технологіях співпраці з батьками вихованців. Поділяємо це твердження автора з позиції практичного досвіду.

Таким чином, можна стверджувати, що сім'я забезпечує визначальний вплив у вихованні системи цінностей підростаючого покоління і у перспективі досліджень з даної проблеми вказується на необхідність у розробці технологій, методик, моделей взаємодії сім'ї та освітньої організації.

Аналіз педагогічної літератури, досліджень з даної проблеми і практики дозволяє виділити основні принципи взаємодії дитячого садка та сім'ї, які утвердилися у даний час на рівні дошкільної освіти.

В основі взаємодії сучасного дитячого садка і сім'ї лежить співробітництво, найважливішим фактором якого є цілеспрямований педагогічний вплив. Ініціатором взаємодії сім'ї та дошкільного навчального закладу повинні виступати педагоги, професійно підготовлені до освітньої роботи, зацікавлені і відповідальні за її успішність.

У процесі взаємодії дитячого садка і сім'ї основоположним є принцип єдності і узгодженості виховних впливів педагогів і батьків. Сутність принципу єдності виховних впливів полягає в узгодженості дій всіх учасників виховного процесу і представляє координацію зусиль дошкільного закладу, сім'ї, школи, а також громадських організацій, зобов'язує всіх осіб, що беруть участь у виховному процесі, діяти спільно, пред'являти вихованцям узгоджені вимоги, допомагати один одному, доповнюючи і посилюючи педагогічні впливи (І.П. Підласий). Тільки при об'єднанні зусиль педагогів і батьків можливий якісний процес формування, заснований на принципі єдності і узгодженості виховних впливів у дитячому садку і у родині.

У взаємодії дитячого садка і сім'ї важливим принципом є системність, організуюча процес формування ціннісних орієнтацій у дітей у комплекс взаємопов'язаних

інтегрованих педагогічних впливів дорослих, що виховують, з урахуванням вимоги їх єдності, а також принципи послідовності, наступності і забезпечення добровільної активної участі батьків у педагогічному процесі і у життєдіяльності дитячого садка.

Взаємодія педагогів дитячого садка і сім'ї з урахуванням вищезазначених принципів, заснована на ідеї цілісності педагогічного процесу, що являє собою єдину систему виховних впливів у дитячому навчальному закладі і у родині, підпорядковану загальним цілям і завданням гармонійного розвитку особистості дитини, що реалізується у різноманітних формах.

Авторами О.Л. Зверевою, Т.В. Кротовою, Л.В. Козловою та іншими визначено організовані форми взаємодії педагогів і батьків вихованців, серед яких: колективні, індивідуальні та наочно-інформаційні. До колективних форм взаємодії віднесені батьківські збори, вечори запитань і відповідей, спільні з дітьми свята і розваги, конференції батьків, Дні відкритих дверей. В індивідуальні форми входять: консультації, індивідуальні бесіди, надання адресної допомоги та ін. Слід зазначити, що всі автори приділяють значуще місце індивідуальній формі взаємодії. До наочно-інформаційної віднесені: виставки дитячих робіт, реклама та ін.

На сьогодні, на наш погляд, ці форми починають займати все більш значуще місце у взаємодії з батьками вихованців, особливо з урахуванням використання інтернет-технологій, сайтів і т.д.

Вибір форми взаємодії залежить від завдань, що стоять перед освітньою організацією, і матеріально-технічних умов її здійснення, від побажань і потреб батьків вихованців, а також від компетентності педагога і його особистісних якостей.

На сучасному етапі форми і методи взаємодії дитячого садка і сім'ї зазнають змін у зв'язку з мінливими соціально-економічними умовами як для дитячих садків, так і для батьків. Дитячі садки набувають фінансово-господарську незалежність, набувають статусу автономності або впливаються в освітні комплекси, всім їм дуже важливий рейтинг, популярність у соціумі, у середовищі батьків. Визначення стратегії подальшого розвитку освітньої організації та підвищення якості навчально-виховного процесу, у тому числі по духовно-моральному і художньо-естетичному вихованню дітей, без правильно збудованих взаємин з батьками вихованців буде значно утруднено.

Взаємовідносини педагогів і батьків на нинішньому етапі визначаються не тільки поняттями «взаємодія», «супровід сім'ї» та

«співпраця», а й терміном «партнерство», маючи на увазі під ним двосторонній процес, орієнтований на підвищення виховних потенціалів і педагогічної культури батьків, включення їх як повноправних партнерів в освітньо-виховний процес дитячого садка, на що вказує Є.П. Арнаутова [1].

Як показують дослідження О.В. Акулової, Н.М. Барінової, Т.І. Гризик та інших, а також діяльність практиків, у даний час у дошкільній педагогіці йде активний пошук ефективних партнерських форм взаємодії, які були б актуальні за змістом, привабливі за формою для батьків вихованців, а спільні контакти педагогів і батьків вихованців ґрунтувалися б на взаєморозумінні, прийнятті, у тому числі емоційному, обліку сильних і слабких сторін один одного.

Вважаємо, що така взаємодія педагогів і батьків, спрямована на формування ціннісних орієнтацій у дітей, має ціннісно-орієнтований характер.

Під ціннісно-орієнтованою взаємодією дитячого садка і сім'ї ми розуміємо організацію спільних видів діяльності дітей і їх батьків з метою формування ціннісних орієнтацій у дошкільнят шляхом педагогічного керівництва (у дитячому садку), педагогічної підтримки (у домашніх умовах) і педагогічного супроводу (у соціумі). Формування ціннісних орієнтацій у дітей в умовах ціннісно-орієнтованої взаємодії здійснюється на основі ціннісно-сміслової комунікації, виховують дорослих з дітьми та дітей у колективі однолітків.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, формування ціннісних орієнтацій у дошкільнят вирішується у процесі ціннісно-орієнтованої взаємодії педагогів, дітей та їх батьків у різних видах спільної діяльності в умовах дитячого садка, у домашніх умовах і у соціумі при педагогічному керівництві, підтримці та супроводі.

Взаємовідносини педагогів з батьками будуються на основі ціннісно-орієнтованих принципів:

- прийняття дитини як цінності;
- визнання цінності взаємодії між дітьми, педагогами та батьками;
- цінності партнерства дорослих, які виховують;
- спрямованості уваги і педагогічних впливів дорослих на формування соціально-моральних і художньо-естетичних цінностей у дошкільнят.

Для розвитку у дітей дошкільного віку стійких позитивних орієнтацій дорослі мають щодня використовувати весь свій досвід, знання, мудрість та кожен вільну хвилину для спілкування з дитиною, пробуджуючи її позитивні

Таким чином, основним завданням дорослих є м'яко скерувати зростання гармонійно розвиненої особистості, яка б вела суспільно корисну життєдіяльність, засновану на власних стійких ціннісних орієнтаціях. А ціннісно-орієнтована взаємодія дорослих буде забезпечувати формування ціннісних орієнтацій у дошкільнят у цілісному процесі: у дитячому садку, у домашніх умовах, у соціумі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С.О. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Занков В.В. Организационная психология. М.: Флинта, 2002. 647 с.
3. Піроженко Т.О., Ладивір С.О., Карасьова К.В., Соловйова Л.І. Методичні засади вивчення ціннісних орієнтацій дитини старшого дошкільного віку. Ак-

туальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка. К.: ГНОЗІС, 2011. Т. XIII. Проблеми загальної та педагогічної психології. Ч. 7. С. 142–150.

4. Семенов А.А. Ценностно-нормативные и социально-установочные подходы к исследованию саморегуляции социального поведения личности. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности: Диспозиционная концепция / Под общ. ред. В.А. Ядова. 2-е расширенное изд. М.: ЦСПиМ, 2013. 376 с.

5. Соловйова Л.І. Дослідження регулятивних механізмів ціннісних орієнтацій старших дошкільників. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / гол. ред. С.Д. Максименко. К.: Срібна хвиля, 2013. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 9. С. 247–259.

6. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі: навч.-метод. посібник / Т.О. Піроженко, Л.І. Соловйова та ін. К.: Слово, 2016. 248 с.

УДК 37.034.053.6

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У ДУХОВНО-МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Мільчевська Г.С., к. пед. н., викладач
кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Єрьоміна Л.Є., викладач
кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

У статті розглянуто одну з актуальних проблем сьогодення, що зосереджена у духовно-моральному вихованні учнівської молоді. Розкрито зміст ключових питань теми та представлено класифікацію інтерактивних методів. Наведено приклади застосування інтерактивних методів, виявлено їх особливості та відповідний вплив на свідомість учнівської молоді. Також зазначено, що інтерактивні методи схожі за своєю функціональністю, але мають відмінності за внутрішнім способом побудови бази знань, яка здатна впливати на духовно-моральне виховання учнівської молоді. Вченими підкреслюється, що широке розмаїття інтерактивних методів робить складним їх порівняння та вибір для використання у виховній роботі. Ключовим акцентом статті є те, що в контексті духовно-морального виховання прийняття рішень щодо важливості певних методів залежатиме від конкретної аудиторії та конкретних завдань.

Ключові слова: інтерактивні методи, духовно-моральне виховання, учнівська молодь.

В статье рассмотрена одна из актуальных проблем, а именно – духовно-нравственное воспитание учащейся молодежи. Раскрыто содержание ключевых вопросов темы и представлена классификация интерактивных методов. Приведены примеры применения интерактивных методов, выявлены их особенности и соответствующее влияние на сознание учащейся молодежи. Также указано, что интерактивные методы похожи по своей функциональности, но имеют различия по внутреннему способу построения базы знаний, которая способна влиять на духовно-нравственное воспитание учащейся молодежи. Учеными подчеркивается, что широкое разнообразие интерактивных методов делает сложным их сравнение и выбор для использования в воспитательной работе. Ключевым акцентом статьи является то, что в контексте духовно-нравственного воспитания принятия решений о важности определенных методов будет зависеть от конкретной аудитории и конкретных задач.

Ключевые слова: интерактивные методы, духовно-нравственное воспитание, учащаяся молодежь.